

References: 1. Yadgarov Ya. S. Istoriya ekonomicheskikh ucheniy / Ya. S. Yadgarov. – M. : INFRA-M, 1998. – 230 p. 2. Smit A. Issledovanie o prirode i prichinakh bogatstva narodov / A. Smit. – M. : Sotsekgiz, 1962. – 684 p. 3. Sey Zh.-B. Traktat po politicheskoy ekonomii / Zhan-Batist Sey. – M. : Delo, 2000. – 540 p. 4. Robinson Dzh. Ekonomicheskaya teoriya nesovershennoy konkurentssii / Dzhohan Robinson. – M. : Yurayt, 1986. – 450 p. 5. Chamberlin E. Teoriya monopolisticheskoy konkurentssii: reorientatsiya teorii stoimosti / E. Chamberlin. – M. : Yurayt, 1996. – 650 p. 6. Keins Dzh. Traktat pro hroshovu reformu. Zahalna teoriia zainiatosti, vidsotku ta hroshhei / Dzhon Meinard Keins. – K. : Lybid, 1999. – 190 p. 7. Khayek F. Individualizm i ekonomicheskii poriyadok / Fridrikh Hayek. – Chelyabinsk : Sotsium, 2011. – 394 p. 8. Samuelson P. Ekonomika / Pol Samuelson, Vilyam Nordkhaus. – M. : Vilyams, 2008. – 1 360 p. 9. Veblen T. Teoriya prazdnogo klassa / T. Veblen. – M. : Progress, 1984. – 367 p. 10. Commons J. R. Economics of Collective Action / J. R. Commons. – N. Y. : Macmillan, 1950. – 420 p. 11. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2013 r. – K. : Konsultant, 2014. – 574 p. 12. Zhurska O. M. Stan ta tendentsii rozvytku molochnoi promyslovosti v Ukraini / O. M. Zhurska // Economic Annals-XXI. – 2013. – No. 9–10 (2). – P. 29–32.

Інформація про авторів

Мороз Олег Васильович – докт. екон. наук, професор кафедри менеджменту та моделювання в економіці Вінницького національного технічного університету (21021, Україна, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95, e-mail: ovmoroz@ukr.net).

Несен Леонід Миколайович – канд. техн. наук, доцент кафедри менеджменту та моделювання в економіці Вінницького національного технічного університету (21021, Україна, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95, e-mail: nesen@yandex.ua).

Філатова Любов Сергіївна – асистент кафедри менеджменту та моделювання в економіці Вінницького національного технічного університету (21021, Україна, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95, e-mail: filatovalyba@gmail.com).

Інформація об авторах

Мороз Олег Васильович – докт. екон. наук, професор кафедри менеджменту та моделювання в економіці Вінницького національного технічного університету (21021, Україна, г. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95, e-mail: ovmoroz@ukr.net).

Несен Леонід Николаевич – канд. техн. наук, доцент кафедри менеджменту та моделювання в економіці Вінницького національного технічного університету (21021, Україна, г. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95, e-mail: nesen@yandex.ua).

Філатова Любов Сергеевна – асистент кафедри менеджменту та моделювання в економіці Вінницького національного технічного університету (21021, Україна, г. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95, e-mail: filatovalyba@gmail.com).

Information about the authors

O. Moroz – Doctor of Science in Economics, Professor of the Department of Management and Modelling in Economy of Vinnytsia National Technical University (95 Khmelnytskyi road, 21021, Vinnytsia, Ukraine, e-mail: ovmoroz@ukr.net).

L. Nesen – PhD in Engineering, Associate Professor of the Department of Management and Modelling in Economy of Vinnytsia National Technical University (95 Khmelnytskyi road, 21021, Vinnytsia, Ukraine, e-mail: nesen@yandex.ua).

L. Filatova – assistant of the Department of Management and Modelling in Economy of Vinnytsia National Technical University (95 Khmelnytskyi road, 21021, Vinnytsia, Ukraine, e-mail: filatovalyba@gmail.com).

*Стаття надійшла до ред.
18.02.2015 р.*

УДК 338.4:005.642.1:378.009.12

JEL Classification: I20; I21

КРИТЕРІЇ ЗОВНІШНЬОГО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: ТРАДИЦІЙНИЙ ПОГЛЯД НА ВИЗНАЧЕННЯ

Станкевич І. В.

Розкрито проблему необхідності визначення критеріїв зовнішнього оцінювання якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів України, що пов'язано з підвищенням вимог споживачів до освітніх послуг та зміною сучасних підходів чинного законодавства до забезпечення якості вищої освіти. Метою роботи є визначення та обґрунтування критеріїв зовнішнього оцінювання якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів, що матимуть не фрагментарний, а системний характер визначення. Обґрунтування критеріїв здійснене за допомогою наукових методів аналізу та синтезу чинного законодавства, світових стандартів та рекомендацій у сфері оцінювання якості освіти через залучення механізму ранжування навчальних закладів, кращого світового та національного досвіду в даній сфері, а також найбільш важливих вимог споживачів до освітніх послуг. Особливу увагу в роботі приділено характеристиці та узагальненню критеріїв (індикаторів) оцінок, що використовуються національними системами ранжування для визначення рейтингу вищих навчальних закладів України. Запропоновано такий перелік критеріїв: якість навчання, якість практичної підготовки випускників, якість науково-дослідної та інноваційної діяльності, якість міжнародної діяльності, "вищий навчальний заклад очима працедавців та випускників". В аспекті кожного з критеріїв запропоновано ключові індикатори (групи індикаторів) оцінок. Зовнішня оцінка якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів може бути представлена одновимірним інтегральним показником із застосуванням певних вагових коефіцієнтів за групами критеріїв чи багатовимірним профілем в аспекті критеріїв, обраних для оцінювання якості. Робота має практичне значення для подальшого розроблення національної системи ранжування вищих навчальних закладів та оцінювання якості вищої освіти, що не залежатиме від людського фактора її вимірювання і враховуватиме не лише дійсний стан справ у сфері освіти, але й майбутні перспективи її розвитку в науковій, міжнародній та інноваційній сферах.

Ключові слова: вищі навчальні заклади, якість, освітня діяльність, критерії, рейтинг.

**КРИТЕРИИ ВНЕШНЕГО ОЦЕНИВАНИЯ КАЧЕСТВА
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ:
ТРАДИЦИОННЫЙ ВЗГЛЯД НА ОПРЕДЕЛЕНИЕ**

Станкевич И. В.

Раскрыта проблема необходимости определения критериев внешнего оценивания качества образовательной деятельности высших учебных заведений Украины, что связано с повышением требований потребителей к образовательным услугам и изменением современных подходов действующего законодательства к обеспечению качества высшего образования. Целью работы является определение и обоснование критериев внешнего оценивания качества образовательной деятельности высших учебных заведений, которые будут носить не фрагментарный, а системный характер определения. Обоснование критериев осуществлено с помощью научных методов анализа и синтеза действующего законодательства, мировых стандартов и рекомендаций в области оценки качества образования с задействованием механизма ранжирования учебных заведений, лучшего мирового и национального опыта в данной сфере и наиболее важных требований потребителей к образовательным услугам. Особое внимание в работе уделено характеристике и обобщению критериев (индикаторов) оценок, используемых национальными системами ранжирования для определения рейтинга высших учебных заведений Украины. Предложен следующий перечень критериев: качество обучения, качество практической подготовки выпускников, качество научно-исследовательской и инновационной деятельности, качество международной деятельности, "высшее учебное заведение глазами работодателей и выпускников". В аспекте каждого из критериев предложены ключевые индикаторы (группы индикаторов) оценок. Внешняя оценка качества образовательной деятельности высших учебных заведений может быть представлена одномерным интегральным показателем с применением определенных весовых коэффициентов по группам критериев или многомерным профилем в аспекте критериев, выбранных для оценки качества. Работа имеет практическое значение для дальнейшей разработки национальной системы ранжирования высших учебных заведений и оценки качества высшего образования, которая не будет зависеть от человеческого фактора ее измерения и будет учитывать не только истинное положение дел в сфере образования, но и будущие перспективы ее развития в научной, международной и инновационной сферах.

Ключевые слова: высшие учебные заведения, качество, образовательная деятельность, критерии, рейтинг.

**CRITERIA FOR EXTERNAL EVALUATION OF THE QUALITY
OF EDUCATIONAL ACTIVITIES OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS:
THE TRADITIONAL VIEW ON DETERMINATION**

I. Stankevich

The article deals with the problem of the need to define criteria for the external evaluation of the quality of the educational activities of the higher educational institutions of Ukraine due to the increasing demands of consumers to educational services and the change in the current approaches of existing legislation to ensuring the quality of higher education. The aim is to determine the criteria and rationale of the external evaluation of the quality of educational activities of higher educational institutions, which will have a systemic rather than fragmented nature of the definition. Justification of the criteria was implemented through scientific methods of analysis and synthesis of the existing legislation, international standards and recommendations in the field of assessment of the quality of education through the activation of the mechanism of ranking educational establishments, the best international and national experience in this area and the most important requirements of consumers to educational services. Particular attention is paid to the characterization and synthesis of the criteria (indicators) of evaluation used by the national ranking systems to determine the ranking of higher educational establishments in Ukraine. The following list of criteria is proposed: the quality of education; the quality of practical training of graduates; the quality of research and innovation; the quality of international activities; "a higher educational institution in the eyes of employers and graduates". In the context of each of the criteria key indicators (groups of indicators) of estimates have been proposed. The external quality assessment of educational activities of higher educational institutions can be represented by a one-dimensional integral indicator using the weighting of the criteria for groups or a multi-dimensional cross-sectional profile of the criteria selected to assess the quality. The work is of practical importance for the further development of the national system of ranking of higher educational institutions and evaluation of the quality of higher education, which will not depend on the human factor and will take into account not only the true state of affairs in the field of education, but also the future prospects for its development in the scientific, international and innovation areas.

Keywords: higher educational institutions, quality, educational activities, criteria, rating.

Відповідно до розділу V "Забезпечення якості вищої освіти" Закону України "Про вищу освіту" в новій редакції 2014 року передбачено, що система забезпечення якості вищої освіти в Україні складатиметься із систем внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ, виші) тощо [1].

Оцінювання системи внутрішнього забезпечення якості здійснюватиметься самим закладом освіти для виявлення проблем та перспектив розвитку (сильних та слабких сторін діяльності). Зовнішня оцінка якості освітньої діяльності ВНЗ повинна стати виявом державно-суспільного регулювання освітньої сфери і відповідно проводитися як державними органами (Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти), так і незалежними установами та організаціями оцінювання з метою визначення ступеня відповідності діяльності ВНЗ вимогам суспільства і стандартів та рекомендацій забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти [1]. При цьому методологія проведення зовнішнього оцінювання якості освітньої діяльності ВНЗ повинна базуватись на критеріях, що матимуть не фрагментарний, а системний характер визначення і враховувати, перш за все, вимоги основних споживачів до освітніх послуг, що відповідно обумовлює актуальність досліджень у даній сфері.

Публікації науковців Азгальдова Г. Г., Борисової Є. Р., Борисенка З. М., Віткіна Л. М., Глухової О. І., Карандєєва К. Г., Костіна А. В., Кочарян І. С., Кучми Р. М., С. Лаптева, Садова В. В., Хімичевої Г. І. [2 – 7] тощо присвячені різним аспектам забезпечення, оцінювання, контролю, моніторингу, а також управління якістю освітньої діяльності, а також підготовки випускників ВНЗ.

Дослідження проблематики оцінювання якості освітньої діяльності ВНЗ та визначення критеріїв якості освіти через залучення механізму ранжування навчальних закладів висвітлено в працях ряду науковців: Балацького Є. В., Єкимової Н. О., Запріяка М. В., Ларіонової М. В., Михайліченко М. В., Салогубової В. М., Сергієнко С. А., Шевченко С. О. [8 – 13] тощо. Дана проблематика також знаходиться в центрі уваги зарубіжних учених, зокрема Ділла Д. (Dill, 2005), Д'ямонда Н. (Diamond, 2000), Салмі Й. (Salmi, 2007) [14 – 16] тощо. Незважаючи на те, що в даній сфері проведено чимало досліджень, слід зазначити, що дедалі вищі вимоги суспільства та споживачів освітніх послуг до якості освіти, зміни в законодавчій сфері на сучасному етапі господарювання країни потребують перегляду та визначення критеріїв оцінювання якості освітньої діяльності ВНЗ.

Метою статті є визначення та обґрунтування критеріїв зовнішнього оцінювання якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів.

Чинне законодавство України та умови сьогодення потребують від системи вищої освіти її функціонування як єдиного цілого "ВНЗ – суспільство". ВНЗ забезпечують якісну організацію, управління та безпосередньо перебіг освітньої діяльності з урахуванням певного її ресурсного забезпечення, а суспільство в особі споживачів освітніх послуг споживає та відповідно оцінює результат даної діяльності.

Результативність функціонування будь-якої системи оцінюється певними показниками (критеріями, індикаторами тощо). Система забезпечення якості вищої освіти повинна відповідно мати як внутрішні, так і зовнішні критерії.

Внутрішнє оцінювання якості освітньої діяльності ВНЗ доцільно проводити за критеріями, що оцінюватимуть якість управління, організації та реалізації освітньої діяльності на рівні ВНЗ, за допомогою як кількісних, так і якісних показників – критеріїв результативності процесів, що забезпечують освітню діяльність ВНЗ. Зовнішнє ж оцінювання якості освітньої діяльності ВНЗ доцільно здійснювати лише за якісними показниками – результатами діяльності закладу, що не залежатимуть від людського фактора їх вимірювання і враховуватимуть не лише дійсний стан справ у сфері освіти, але й майбутні перспективи його розвитку як у науковій, міжнародній, так і в інноваційній сферах. Лише за таких умов можна перевірити результативність процесів і процедур системи внутрішнього забезпечення якості, що вимагає сьогодні від ВНЗ Закон України "Про вищу освіту" [1] і стандарти та рекомендації забезпечення якості у Європейському освітньому просторі.

При цьому методологія зовнішнього оцінювання якості результатів освітньої діяльності ВНЗ може бути представлена через:

оцінювання відповідності (акредитаційні методики) установленим вимогам та нормативам, результатом якого є рішення, прийняте органом, що проводив оцінювання, про відповідність/невідповідність установленим вимогам і можливість подальшого провадження освітньої діяльності;

визначення рейтингу вишу серед інших у певній інституційній групі (технічні ВНЗ, гуманітарні тощо) за певними системами ранжування (національні, глобальні, спеціалізовані, регіональні тощо), результатом якого є визначення місця ВНЗ у ранжованому списку за певними ознаками, на основі чого абітурієнти та їхні батьки можуть приймати рішення про обрання ВНЗ для вступу, працедавці – визначати найбільш конкурентоспроможних молодих фахівців для прийняття на роботу тощо;

бальне оцінювання з відповідним співвіднесенням за бальною шкалою з певними граничними рівнями, результатом якого є визначення рівня якості освітньої діяльності ВНЗ з подальшим прийняттям органом, що проводив оцінювання, певного рішення щодо діяльності вишу на ринку освітніх послуг.

У Законі України "Про вищу освіту" зазначено, що за результатами оцінювання якості ВНЗ можуть визначатися рейтинги ВНЗ України [1]. У такому разі методологія визначення критеріїв зовнішнього оцінювання якості освітньої діяльності ВНЗ повинна:

враховувати вимоги нормативних документів оцінювання якості через залучення механізму ранжування ВНЗ;

спиратися на кращий світовий та національний досвід у даній сфері;

враховувати вимоги потенційних споживачів, зацікавлених у вимірюванні якості результатів діяльності вишу.

Основними нормативними документами у сфері ранжування ВНЗ сьогодні є: "Берлінські принципи ранжування вищих навчальних закладів" (*Berlin Principles on Ranking of Higher Education Institutions*) [17] та "Правила аудиту рейтингів" (*IREG Ranking Audit*) – міжнародні стандарти якості побудови ранжування [18], прийняті Міжнародною експертною групою з ранжування університетів (*International Ranking Expert Group, IREG*), відповідно до яких ключовими елементами методологій ранжування ВНЗ повинні бути:

транспарентність – забезпечення прозорості використованої методології у визначенні рейтингової позиції. Методи, що застосовують у підготовці рейтингів, мають бути зрозумілими та однозначними. Ця прозорість стосується принципів аналізу показників та джерел інформаційних даних;

релевантність, яка передбачає, що обрані індикатори повинні відображати бажані характеристики діяльності;

валідність, згідно з якою отримані оцінки індикаторів повинні відображати їх істинні значення [17].

Як зазначають автори роботи [19], однією зі світових тенденцій в освітній сфері сьогодні є "підвищення ролі та значення рейтингів університетів у конкурентній боротьбі на світовому ринку освітніх послуг". Серед кращих світових практик та найбільш якісних систем ранжування, застосованих на сьогодні для оцінювання якості діяльності навчальних закладів та програм підготовки, виділяють такі: *Times Higher Education World Reputation Rankings (THE)*, *World Universities Web Ranking*, *URAP (University Ranking by Academic Performance)*, *Шанхайський рейтинг університетів світу (Academic Ranking of World Universities – ARWU)*, *QS World University Rankings*, *US News, Webometrics*, рейтинг ВНЗ за показниками наукометричної бази даних *Scopus*, *CWTS Leiden Ranking*, *U-map*, *CHE*, *U-Multirank*, *Times*, *Guardian*, *Forbes* [20].

Кожна з наведених систем має свої особливості, критерії (індикатори), за якими здійснюється визначення рейтингу навчального закладу, масштаб охоплення, цільову аудиторію тощо.

У статті [20] наведено характерні особливості та критерії (індикатори) оцінок систем, таких, як: Шанхайський рейтинг університетів світу (*Academic Ranking of World Universities – ARWU*), *Times Higher Education World Reputation Rankings (THE)*, *QS World University Rankings*, *Webometrics* та *U-Multirank*. Дані системи становлять інтерес з огляду на те, що найбільшою мірою: є найвідомішим зарубіжним досвідом; задовольняють сучасні вимоги побудови якісного ранжування, зокрема вимоги Міжнародної групи експертів *IREG* (Берлінські принципи ранжування ВНЗ та критерії для аудиту рейтингів (*IREG Ranking Audit Rules*)); враховують досвід різних країн; використовують

підходи, різні за методологією; методології та результати ранжування наявні у відкритому доступі; їх можна надалі застосувати для розвитку національної системи вищої освіти.

У ході аналізу глобальних систем ранжування встановлено, що переважна більшість з них за ваговими коефіцієнтами та сумарною кількістю критеріїв зміщена в бік оцінювання науково-дослідної діяльності.

Найбільш об'єктивною з точки зору виконання нормативних вимог у сфері ранжування IREG та отримання інформації про якість освітньої діяльності ВНЗ за результатами його діяльності є система *U-Multirank*, яка: охоплює різні показники діяль-

ності ВНЗ; містить як загальний рейтинг ВНЗ, так і рейтинг за п'ятьма напрямками підготовки (викладання і навчання, дослідницька активність, передача знань, інтернаціоналізація (міжнародна орієнтація), регіональна включеність) та відповідає потребам різних зацікавлених сторін [21].

Серед національних систем ранжування України слід зазначити такі: рейтинг "Топ-200 Україна", рейтинг МОН України (визначався до 2014 року), рейтинг "Компас", "Кореспондент: Топ-10 ВНЗ України", рейтинг журналу "Деньги" [22], консолідований рейтинг вузів (з 2014 року) [23; 24]. У табл. 1 наведено їх узагальнену характеристику.

Таблиця 1

Узагальнена характеристика національних систем ранжування, що використовуються для визначення рейтингу ВНЗ України
[Generalized characteristics of national ranking systems used for ranking universities in Ukraine]

Назва системи ранжування	Характеристика (мета) системи	Характеристика вимірювання	Критерії (індикатори) оцінювання	Результат (показник) оцінювання
1	2	3	4	5
Рейтинг "Топ-200 Україна"	Надання достовірної, об'єктивної, порівнянної інформації про якість освітніх послуг, запропонованих ВНЗ України на національному рівні, що дає можливість, з одного боку, порівнювати між собою ВНЗ різних профілів, а з іншого – проводити порівняння із ВНЗ інших країн	Дані прямих вимірювань (ваговий коефіцієнт – 80 %), експертних думок (ваговий коефіцієнт – 15 % – оцінювання якості підготовки випускників вишів представниками працедавців та академічного співтовариства) і використання міжнародних наукометричних і вебметричних даних (5 %)	21 індикатор прямого вимірювання і критерії експертного оцінювання: рівень базової, загальноосвітньої підготовки студентів, рівень їхньої фахової підготовки, рівень практичного володіння інформаційними технологіями, затребуваність випускників ВНЗ ринком праці	Інтегральний рейтинговий індекс – Із. Цей індекс містить три комплексні складові: $I_z = I_e + I_{np} + I_n + I_{mb}$ де І _е – індекс експертного оцінювання представниками ринку праці діяльності навчального закладу і його академічна репутація; І _{нп} – індекси якості науково-педагогічного потенціалу; І _н – індекс якості навчання; І _{мв} – індекс міжнародного визнання
Рейтинг МОН України (до 2014 року)	Моніторинг системи вищої освіти, який позиціонувався в системі управління як інструмент, призначений для налагодження ефективного соціального партнерства та суспільної відповідальності цільових груп за забезпечення якості вищої освіти. Інформація, яку отримували університети за результатами рейтингу, давав можливість визначити сильні та слабкі сторони власної діяльності за певними критеріями і проектувати стратегії перспективного розвитку ВНЗ у площині забезпечення якості вищої освіти	Дані прямих вимірювань, що вибираються з даних ВНЗ (звіт ВНЗ, форми 3, 5, форма 2-ЗНК, штатний формуляр, форма 1-НК, форма 7-А, форма 3-наука, річний фінансовий звіт тощо)	101 індикатор прямого вимірювання, з них: 20 індикаторів критерію "Міжнародна активність"; 21 індикатор критерію "Якість контингенту студентів"; 19 індикаторів критерію "Якість науково-педагогічного персоналу"; 20 індикаторів критерію "Якість наукової та науково-технічної діяльності"; 21 індикатор критерію "Ресурсне забезпечення"	Інтегральний рейтинговий індекс, який визначають як суму індексів критеріїв: $ P = I_1 + I_2 + I_3 + I_4 + I_5$ де І ₁ – індекс критерію "Міжнародна активність"; І ₂ – індекс критерію "Якість контингенту студентів"; І ₃ – індекс критерію "Якість науково-педагогічного персоналу"; І ₄ – індекс критерію "Якість наукової та науково-технічної діяльності"; І ₅ – індекс критерію "Ресурсне забезпечення"
Рейтинг "Компас"	Рейтинг ВНЗ, що відображає уподобання й задоволеність освітою з боку випускників і працедавців, основним завданням якого є: стимулювання підвищення якості освітніх послуг з точки зору досягнення результату (працевлаштування випускників) та аналізу особливостей навчального процесу й організації практики українських ВНЗ	Дані експертних оцінок, отримані методами особистого інтерв'ю за місцем роботи респондентів, онлайн-опитування і, частково, методами опитування за допомогою електронної пошти та особистого і телефонного інтерв'ю	Критерії експертного оцінювання: працедавці (індикатори – визначення працедавцями українських ВНЗ, які дають випускникам найкращу підготовку для роботи у їхній компанії); експертів (індикатори – кадрові вподобання провідних українських компаній); випускників (індикатори – оцінювання практичної значущості навчання, сприяння ВНЗ працевлаштуванню випускників, досвід трудової діяльності випускників, задоволеність випускників власним ВНЗ, визначення випускниками ВНЗ, які дають найкращу підготовку в цілому); співпраця між ВНЗ і компаніями-працедавцями (індикатори – кількість компаній-працедавців і експертів, які співпрацюють із ВНЗ)	Інтегральний рейтинговий індекс, який визначають як суму індексів з урахуванням вагових коефіцієнтів: $I = 0,31I_p + 0,3I_{внз\ та\ р} + 0,29I_e + 0,1I_v$ де І _р – індекс показника відповідей працедавців; І _{внз та р} – індекс показника співпраці між ВНЗ та працедавцями; І _е – індекс показника відповідей експертів; І _в – індекс показника відповідей випускників ВНЗ; 0,31; 0,3; 0,29; 0,1 – вагові коефіцієнти відповідно

1	2	3	4	5
"Кореспондент: Топ-10 ВНЗ України"	Визначення думок найкращих та найбільш успішних працедавців щодо того, випускників яких ВНЗ вони переважно прагнуть приймати на роботу	Дані експертних оцінок, отримані методами особистого і телефонного інтерв'ю, онлайн-опитування та опитування за допомогою електронної пошти за місцем роботи респондентів	Критерії експертного оцінювання працедавців (анкетні питання щодо того, випускників яких ВНЗ працедавці переважно наймають на роботу)	Бальне оцінювання. За кожне згадування працедавцем ВНЗ отримує один бал. Місце в рейтингу ВНЗ займає відповідно до сумарної кількості балів у тій або іншій професійній сфері
Рейтинг журналу "Деньги"	Визначення ВНЗ, випускникам яких працедавці готові платити вищу зарплату, ніж молодим фахівцям у середньому по ринку	Дані експертних оцінок, отримані методами особистого і телефонного інтерв'ю, онлайн-опитування і методом опитування за допомогою електронної пошти за місцем роботи респондентів	Критерії експертного оцінювання працедавців (анкетні питання щодо професійного досвіду, диплому та знання іноземних мов)	Бальне оцінювання. Діяльність кожного ВНЗ оцінюється працедавцями від "0" до "10" за шкалою: "0" – "випускника цього ВНЗ я не взяв би на роботу ніколи", "10" – "взяв би й, можливо, на більш високу заробітну платню, ніж середня на ринку для молодого фахівця" Місце в рейтингу ВНЗ займає відповідно до сумарної кількості набраних балів за тією або іншою категорією
Консолідований рейтинг ВНЗ (з 2014 року)	Складено інформаційним ресурсом "Освіта.іа" з метою допомоги абітурієнтам у процесі вибору ВНЗ шляхом узагальнення думок найбільш авторитетних серед експертів та засобів масової інформації систем ранжування	Узагальнені дані систем ранжування: "Топ-200 Україна", Scopus та Webometrics	Критерії оцінювання вищих навчальних закладів за системами: "Топ-200 Україна", Scopus та Webometrics	Бальне оцінювання. У консолідованому рейтингу кожному ВНЗ присвоєно бал, що дорівнює сумі його місць у рейтингах "Топ-200 Україна", Scopus і Webometrics. Якщо в якому-небудь із рейтингів ВНЗ не був представлений, то йому присвоюється місце, наступне за останнім у цьому рейтингу. У разі однакової кількості балів краще місце отримує ВНЗ із меншим показником розкиду місць у різних рейтингах (середньоквадратичне відхилення)

Примітка. Складено автором у ході узагальнення інформації [21 – 24].

У ході аналізу даних систем встановлено, що переважна більшість із них зміщена в бік оцінювання академічної репутації і якості викладання та навчання. До того ж ряд даних систем використовують або суто дані експертних вимірювань, або дані прямих вимірювань, отриманих відповідно до статистичних джерел даних чи даних, наданих самим ВНЗ, що за своєю суттю суперечить вимогам IREG. Лише рейтинг "Топ-200 Україна" враховує як інформацію, отриману шляхом прямого вимірювання, так і експертні оцінки діяльності ВНЗ, представниками ринку праці.

Основними критеріями, за якими в національних системах ранжування та проаналізованих у роботі [20] світових системах здійснюється оцінювання якості освітньої діяльності ВНЗ, є: результати у сферах професійної та компетентнісної підготовки фахівців, а також перспективи розвитку ВНЗ у науковій, міжнародній та інноваційній сферах. До того ж слід зауважити, що в досліджених у роботі національних системах ранжування

України відсутній критерій "Регіональна включеність" (він використовується глобальною системою ранжування *U-Multirank*), можливо, через те, що він відображає переважно економічну ситуацію в регіоні, а не якість освітньої діяльності вишу.

Що ж стосується потенційних споживачів результатів діяльності вишу, то серед численних соціальних груп, із різних причин зацікавлених в об'єктивному вирішенні "вимірювального" завдання оцінювання якості освітньої діяльності ВНЗ, можна виділити дві, які є найбільш важливими, – це абітурієнти та студенти, основними вимогами яких є: умови навчання у ВНЗ та перспективи працевлаштування; науковий потенціал ВНЗ та додаткові можливості для професійного розвитку; працедавці, основними вимогами яких є: оцінка ВНЗ як потенційного партнера для спільних наукових досліджень і розробок; отримання інформації про систему додаткової освіти у ВНЗ; загальне уявлення про якість освітнього процесу та умови професійної підготовки молодих фахівців (табл. 2).

Таблиця 2

Основні вимоги до якості освітньої діяльності ВНЗ з боку потенційних споживачів освітніх послуг [The main requirements of potential consumers of educational services as regards the quality of the educational activity higher educational establishments]

Споживачі освітніх послуг	Вимоги до якості освітньої діяльності ВНЗ	Показники / критерії якості
1	2	3
1. Абітурієнти та студенти		
Абітурієнти	Умови навчання у ВНЗ; перспективи працевлаштування	<i>Основні:</i> перспективи працевлаштування випускників (рівень зарплати в перший рік роботи після завершення навчання та працевлаштування); можливість набуття практичних та дослідницьких навичок (компетентностей) під час навчання у ВНЗ (кількість НДР, реалізованих на замовлення підприємства, кількість об'єктів інтелектуальної власності / практичних розробок вишу);
Студенти старших курсів	Науковий потенціал ВНЗ; додаткові можливості для професійного розвитку	кількість підприємств, із якими підписані угоди про працевлаштування; публікаційна активність ПВС та співробітників ВНЗ; кількість закордонних вишів, із якими співпрацює даний ВНЗ; кількість грантів із кожного наукового напрямку; напрями науково-дослідницької діяльності;

1	2	3
		рівень кваліфікації викладачів; наявність національних та закордонних програм стажування; освітні програми, реалізовані спільно із закордонними ВНЗ. <i>Додаткові:</i> вартість навчання; інфраструктура вишу (наявність гуртожитку, їдалень, доступ до навчання для осіб з обмеженими можливостями); розмір стипендій та стипендіальні програми; організація студентського дозвілля
2. Працедавці		
2. Працедавці	Оцінка ВНЗ як потенційного партнера для спільних наукових досліджень і розробок; отримання інформації про систему додаткової освіти у ВНЗ; загальне уявлення про якість освітнього процесу та умови професійної підготовки молодих фахівців	<i>ВНЗ як партнер:</i> кількість розробок, виконаних на замовлення підприємств; напрями співробітництва вишу з підприємствами; наявність у складі вишу інноваційних структур (бізнес-інкубаторів) тощо; відгуки від підприємств, на яких були впроваджені розробки ВНЗ. <i>Якість освітнього процесу та підготовки молодих фахівців:</i> інформація про практичні навички та вміння студентів; інформація про працевлаштування випускників за спеціальністю; кількість студентів, підготовлених на замовлення підприємств; кількість розробок інтелектуальної власності, зареєстрованих студентами протягом п'яти років після завершення навчання; кар'єрне зростання випускників вишу протягом п'яти років після закінчення навчання за певною спеціальністю; кількість освітніх програм, розроблених на замовлення підприємства чи за його погодженням; частка викладачів, що пройшли стажування на підприємствах; відгуки від підприємств про освітні програми ВНЗ. <i>Система додаткового навчання:</i> наявність програм додаткового навчання; кількість спеціальних програм (курсів), розроблених на замовлення підприємства; оцінювання якості програм додаткового навчання підприємствами та слухачами

Примітка. Складено автором у ході узагальнення інформації [5; 8; 10].

Узагальнюючи проведені дослідження щодо вимог чинного законодавства України, критеріїв, які використовуються сьогодні переважно більшістю як національних, так і світових систем ранжування ВНЗ, вимог споживачів до освітніх послуг, оцінити якість результатів освітньої діяльності ВНЗ можна за допомогою таких критеріїв, як: якість навчання (як у процесі, так і після завершення навчання у ВНЗ); якість професійної підготовки молодих фахівців; якість науково-дослідної та інноваційної діяльності; якість міжнародної діяльності та задоволеність якістю навчання здобувачів вищої освіти у ВНЗ і потенційних працедавців.

Для забезпечення транспарентності та валідності даних оцінювання, відповідно до вимог IREG [17], необхідно використовувати поєднання соціологічних опитувань і збирання статистичних даних за визначеними критеріями. Результати опитувань можуть передбачати визначення думок як випускників вишу щодо задоволеності якістю отриманої освіти, так і працедавців стосовно якості підготовлених молодих фахівців. У свою чергу, такі соціологічні опитування потребують розроблення певної методології, яка враховувала б специфіку як ВНЗ, так і працедавців,

а також територіальну сферу діяльності, що має охоплювати всю територію країни. Збирання ж статистичної інформації потребує створення єдиної статистичної бази даних щодо вищої освіти України для використання з різною метою, у тому числі для складання рейтингів і ранжування, яка була б доступною для громадськості, забезпечуючи тим самим прозорість діяльності вишу. Формування такої бази передбачає наявність доступного і зрозумілого звітування ВНЗ, що забезпечить об'єктивність і достовірність інформації.

Для усунення зміщення результатів якості освітньої діяльності ВНЗ у той чи інший бік та забезпечення об'єктивності в процесі визначення одновимірної (інтегральної) зовнішньої оцінки доцільно застосовувати вагові коефіцієнти, які можуть щорічно визначатися експертами чи бути встановлені рівномірно для кожної групи критеріїв, урахувавши співвідношення між даними, отриманими шляхом прямого вимірювання та соціологічного опитування.

У табл. 3 наведено критерії та індикатори (групи індикаторів), за якими може здійснюватися зовнішнє оцінювання якості освітньої діяльності ВНЗ України.

Таблиця 3

Критерії зовнішнього оцінювання якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів України
[The criteria for external evaluation of the quality of educational activity of higher educational establishments in Ukraine]

Критерії оцінювання	Індикатори оцінювання	Ваговий коефіцієнт
1	2	3
Критерій 1 Якість навчання	1.1. Група індикаторів "Якість професійної підготовки здобувачів вищої освіти у ВНЗ" <i>(результати, отримані в процесі навчання у ВНЗ)</i>	α_1
	кількість стипендій, що отримують студенти денної форми навчання за ініціативи працедавців, на 100 студентів денної форми навчання; чисельність студентів-призерів міжнародних наукових студентських олімпіад на 100 студентів денної форми навчання; чисельність студентів-призерів всеукраїнських олімпіад на 100 студентів денної форми навчання; чисельність призерів конкурсів студентських наукових робіт із природничих, технічних та гуманітарних наук на 100 студентів денної форми навчання; чисельність студентів-призерів міжнародних мистецьких та творчих конкурсів, фестивалів на 100 студентів денної форми навчання; кількість нагород, здобутих студентами-призерами на спортивних змаганнях (чемпіонатах України, універсиадах України, чемпіонатах України серед студентів) на 100 студентів денної форми навчання; чисельність академічних груп студентів (або чисельність студентів) денної форми навчання, у яких ведеться підготовка виключно іноземною мовою (за винятком мов, визнаних регіональними) із усіх, без винятку, навчальних дисциплін порівняно із загальною чисельністю груп ВНЗ у звітному періоді; чисельність випускників бакалаврів (спеціалістів/магістрів) денної форми навчання, що завершили повний цикл навчання й отримали диплом із відзнакою, на 100 випускників цієї категорії; кількість студентів-випускників звітного періоду, підготовлених на замовлення підприємств, на 100 випускників ВНЗ	

Механізм регулювання економіки

32

Закінчення табл. 3

1	2	3
	1.2. Група індикаторів "Якість компетентнісної підготовки здобувачів вищої освіти" (результати після закінчення навчання у ВНЗ)	α_2
	частка працевлаштованих за фахом випускників ВНЗ усіх форм навчання випуску звітного періоду через 6 місяців після закінчення навчального закладу; частка працевлаштованих за фахом випускників ВНЗ усіх форм навчання випуску звітного періоду через 18 місяців після закінчення навчального закладу; кар'єрне зростання випускників (частка випускників ВНЗ, заробітна плата яких зросла протягом першого року (трьох перших років) після завершення навчання у ВНЗ)	
Критерій 2 Якість практичної підготовки випускників	досвід роботи за фахом випускників ВНЗ усіх форм навчання в роках на 100 випускників ВНЗ	α_3
	3.1. Група індикаторів "Якість науково-дослідної діяльності"	α_4
	кількість захищених кандидатських / докторських дисертацій штатними науково-педагогічними та науковими працівниками за останні 3 роки на 100 штатних науково-педагогічних працівників; кількість всеукраїнських науково-практичних конференцій із проблем вищої освіти і науки, проблем відповідних галузей та інших напрямів, проведених на базі ВНЗ у звітному періоді, на 100 штатних НПП; частка доходів від науково-дослідної діяльності, отриманих на конкурсній основі, у загальній сумі доходів від науково-дослідної діяльності; кількість грантів та наукових проектів і програм, співвиконавцем яких є ВНЗ, на 100 штатних НПП; кількість НДР, реалізованих на замовлення підприємства, на 100 штатних НПП	
	3.2. Група індикаторів "Якість публікаційної діяльності"	α_5
Критерій 3 Якість науково-дослідної та інноваційної діяльності	кількість публікацій студентів у звітному періоді на 100 студентів денної форми навчання; кількість наукових праць, опублікованих у наукових фахових виданнях України штатними науково-педагогічними та науковими працівниками, аспірантами та докторантами ВНЗ у звітному періоді ВНЗ, на 100 штатних науково-педагогічних працівників; кількість наукових праць, опублікованих у престижних та визнаних зарубіжних виданнях штатними науково-педагогічними та науковими працівниками, аспірантами та докторантами ВНЗ у звітному році, на 100 штатних науково-педагогічних працівників; кількість публікацій / цитувань у Scopus (Webometrics, РИНЦ, WorldCat, Index Copernicus, Web of Science, Inspec) на 100 штатних НПП	
	3.3. Група індикаторів "Якість інноваційної діяльності"	α_6
	подано заявок на видачу охоронних документів штатними науково-педагогічними працівниками на 100 штатних науково-педагогічних працівників у звітному періоді; отримано штатними науково-педагогічними та науковими працівниками охоронних документів на 100 штатних науково-педагогічних працівників у звітному періоді; отримано штатними науково-педагогічними та науковими працівниками охоронних документів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки на 100 штатних науково-педагогічних працівників у звітному періоді	
	4.1. Група індикаторів "Якість міжнародних комунікацій"	α_7
	кількість внесків до міжнародних організацій, розробниками яких є вищий навчальний заклад, на 100 штатних НПП; кількість міжнародних грантів та освітніх проектів і програм, співвиконавцем яких є вищий навчальний заклад, на 100 штатних НПП; кількість угод про співробітництво, укладених із зарубіжними університетами у сфері науки та освіти, на 100 штатних НПП; кількість закордонних відряджень науково-педагогічних працівників для виконання наукової та викладацької роботи, стажування, на 100 штатних НПП; кількість міжнародних науково-практичних конференцій із проблем вищої освіти і науки, проблем відповідних галузей та інших напрямів, проведених на базі ВНЗ у звітному році, на 100 штатних НПП; кількість міжнародних виставок у галузі науки, освіти, технологій, на яких репрезентовано здобутки вищого навчального закладу, на 100 штатних НПП; кількість нагород (медалей, дипломів, грамот), здобутих вищим навчальним закладом, на міжнародних виставках у галузі науки, освіти, технологій, на яких репрезентовано здобутки вищого навчального закладу, на 100 штатних НПП	
	4.2. Група критеріїв "Якість міжнародної орієнтації"	α_8
Критерій 4 Якість міжнародної діяльності	чисельність іноземних громадян, які отримують вищу освіту у вищому навчальному закладі, на 100 штатних НПП; частка іноземних громадян, зарахованих на перший курс (початковий цикл) денної форми навчання; чисельність студентів, що здобули вищу освіту за програмою "Подвійний диплом" відповідно до укладених угод, на 100 студентів денної форми навчання; чисельність студентів, аспірантів, направлених на навчання, виробничу практику за профілем підготовки або стажування до закордонних підприємств, організацій, установ, на 100 студентів денної форми навчання; чисельність НПП, що пройшли стажування за кордоном у звітному періоді, на 100 штатних НПП; частка викладачів з інших країн (за програмами обміну чи працевлаштованих на постійній основі) від загальної чисельності штатного НПП; частка наукових ступенів, здобутих іноземними студентами, від загальної кількості наукових ступенів, здобутих протягом останніх 3 років	
Критерій 5 "ВНЗ очима працедавців та випускників"	результати соціологічного опитування випускників ВНЗ щодо задоволеності якістю отриманої освіти; результати соціологічного опитування працедавців щодо якості підготовлених молодих фахівців	α_9

Примітка. Розроблено автором на основі узагальнення інформації [2 – 16; 21 – 23].

Зовнішня оцінка якості освітньої діяльності ВНЗ може бути представлена інтегральним одновимірним показником, а може мати багатовимірний профіль за критеріями, обраними для оцінювання.

Інтегральний показник оцінювання якості освітньої діяльності ВНЗ ($Q_{\text{ВНЗ}}$) може мати такий вигляд:

$$Q_{\text{ВНЗ}} = \sum_{i=1}^n q_i \times \alpha_i,$$

де q_i – оцінка якості ВНЗ за певним i -м критерієм, отримана як середньоарифметична / середньозважена оцінка якості за певними індикаторами i -го критерію;

α_i – ваговий коефіцієнт i -го критерію;

n – кількість критеріїв, що визначають оцінки якості освітньої діяльності ВНЗ.

У разі багатовимірності оцінок в аспекті кожного критерію такі вагові коефіцієнти не обчислюються.

У процесі визначення критеріїв зовнішнього оцінювання якості освітньої діяльності ВНЗ потрібно спиратися, перш за все, на вимоги потенційних споживачів освітніх послуг – абітурієнтів, студентів та працевлаштувачів, що формуватиме певний рейтинг освітньої організації на ринку освітніх послуг.

Аналіз кращого світового та національного досвіду з побудови систем ранжування ВНЗ, світових рекомендацій у даній сфері, а також вимог потенційних споживачів освітніх послуг, дозволив обґрунтувати основні критерії, за якими може бути здійснено зовнішнє оцінювання якості освітньої діяльності ВНЗ України, а саме: якість навчання, якість практичної підготовки випускників, якість науково-дослідної та інноваційної діяльності, якість міжнародної діяльності та "ВНЗ очима працевлаштувачів та випускників". Зовнішня оцінка якості освітньої діяльності ВНЗ може бути представлена одновимірним інтегральним показником із застосуванням певних вагових коефіцієнтів за групами критеріїв чи багатовимірним профілем в аспекті критеріїв, обраних для оцінювання якості.

У результаті формуються передумови для створення національної системи ранжування ВНЗ та оцінювання якості вищої освіти, яка не залежатиме від людського фактора її вимірювання та враховуватиме не лише дійсний стан справ у сфері освіти, але й майбутні перспективи її розвитку як у науковій, міжнародній, так і в інноваційній сферах, що відповідно потребує подальших досліджень у даному напрямі.

Література: 1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII // Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vznz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>. 2. Азгалдов Г. Г. Кваліметрія для всіх : учеб. пособ. / Г. Г. Азгалдов, А. В. Костин, В. В. Садовов. – М. : ИнформЗнание, 2012. – 166 с. 3. Борисова Е. Р. Система менеджмента качества вуза: оценка удовлетворенности / Е. Р. Борисова // Технологии качества жизни. – 2002. – Т. 2, № 1. – С. 33–38. 4. Еволюція системи управління якістю вищого навчального закладу / Л. М. Віткін, З. М. Борисенко, О. І. Глухова та ін. // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2012. – № 3. – С. 40–45. 5. Віткін Л. М. Концептуальна модель оцінювання якості підготовки випускника ВНЗ / Л. М. Віткін, С. Лаптев, Г. І. Хімичева // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2003. – № 3. – С. 69–73. 6. Кочарян І. С. Оцінка розмірності системи показників навчальної потужності вищої освіти України / І. С. Кочарян // Економіка розвитку. – 2013. – № 3 (67). – С. 46–50. 7. Кучма Р. М. Сучасні системи управління якістю вищої освіти в контексті вимог Болонського процесу / Р. М. Кучма // Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Сер. : Філософія. Політологія. – 2010. – № 1, вип. 94/96. – С. 87–93. 8. Балацкий Е. В. Глобальные рейтинги университетов: практика составления и использования [Электронный ресурс] / Е. В. Балацкий, Н. А. Екимова // Капитал страны. Федеральное интернет-издание (сетевой ресурс). – 24.07.2012. – Режим доступа : <http://www.kapital-rus.ru/articles/article/182904>. 9. Загірняк М. В. Ранжування у вищій освіті – національний досвід та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / М. В. Загірняк, С. А. Сергієнко. – Режим доступу : <http://ees.kdu.edu.ua/wp-content/uploads/2013/04/83.pdf>.

10. Ларионова М. В. Методология сравнительного анализа международных подходов к ранжированию высших учебных заведений [Электронный ресурс] / М. В. Ларионова // Вестник международных организаций. – 2012. – № 1. – С. 34–69. – Режим доступа : <http://ecsocman.hse.ru/data/2012/03/26/1269124896/3.pdf>. 11. Михайліченко М. В. Рейтингування як механізм оцінювання якості освітніх послуг / М. В. Михайліченко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова (Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи). – 2011. – Випуск 27. – С. 180–185. 12. Салогобува В. М. Визначення рейтингової оцінки вищого навчального закладу на підставі багаторівневої системи показників / В. М. Салогобува // Культура народів Причорномор'я. – 2011. – № 215. – С. 115–117. 13. Шевченко С. О. Ранжування вищих навчальних закладів – впливовий чинник державно-громадського управління якістю вищої освіти [Електронний ресурс] / С. О. Шевченко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/2008-3/R_2/08ssoyvo.pdf. 14. Dill D. Academic Quality, League Tables and Public Policy: A Cross-national Analysis of University Ranking Systems / D. Dill, M. Soo // Higher Education. – 2005. – No. 49. – P. 495–533. 15. Diamond N. How Should We Rate Research Universities? / N. Diamond, H. D. Graham // Change. – 2000. – Vol. 32, July/August. – P. 20–33. 16. Salmi J. League Tables as Policy Instruments: The Political Economy of Accountability in Tertiary Education. Higher Education in the World 2007: Accreditation for Quality Assurance / J. Salmi, A. Saroyan. – Hampshire : Plagrove, 2007. – P. 79–90. 17. Berlin Principles on Ranking of Higher Education Institutions [Electronic resource] / IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence. – Access mode : http://www.ireg-observatory.org/index.php?option=com_content&task=view&id=59&Itemid=60. 18. IREG Ranking Audit. Purpose, Criteria and Procedure // IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence [Electronic resource]. – Accessed mode : http://www.ireg-observatory.org/index.php?option=com_content&task=view&id=265&Itemid=206. 19. Холявко Н. І. Тенденції розвитку системи вищої освіти України [Електронний ресурс] / Н. І. Холявко, М. А. Мостова, Т. Л. Шестаковська // Економічний часопис-XXI. – 2014. – № 3–4 (2). – С. 23–26. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/echnado_2014_3-4\(2\)_7.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/echnado_2014_3-4(2)_7.pdf). 20. Станкевич І. В. Типологізація систем ранжування вищих навчальних закладів: світовий досвід та міжнародні стандарти якості / І. В. Станкевич // Розвиток методів управління та господарювання на транспорті : зб. наук. пр. – Одеса : Одеський національний морський університет (ОНМУ), 2014. – № 2 (47). – С. 111–142. 21. Аналітичний звіт "Компас-2013" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bestuniversities.com.ua. 22. Рейтинги ВНЗ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euroosvita.net/reyt/>. 23. Інформаційний освітній портал "Освіта.ua". – Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/rating/25712>. 24. Як складається консолідований рейтинг вузів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/rating/25752/>.

References: 1. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. No. 1556-VII // Informatsiino-analitychnyi portal pro vyshchu osvitu v Ukraini ta za kordonom [Electronic resource]. – Access mode : <http://vznz.org.ua/za-konodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>. 2. Azgaldov G. G. Kvalimetriya dlya vseh : ucheb. posob. / G. G. Azgaldov, A. V. Kostin, V. V. Sadovov. – M. : InformZnanie, 2012. – 166 p. 3. Borisova E. R. Sistema menedzhmenta kachestva vuza: otsenka udovletvorennosti [The quality management system of the university: satisfaction score] / E. R. Borisova // Tekhnologii kachestva zhizni. – 2002. – Vol. 2, No. 1. – P. 33–38. 4. Evoliutsiia systemy upravlinnia yakosti vyshchoho navchalnoho zakladu [The evolution of the quality management system of a higher educational institution] / L. M. Vitkin, Z. M. Borysenko, O. I. Khimicheva et al. // Standartyzatsiia, sertyfikatsiia, yakist. – 2012. – No. 3. – P. 40–45. 5. Vitkin L. M. Kontseptualna model otsiniuvannia yakosti pidhotovky vypusknika VNZ [A conceptual model of quality assessment of a university graduate] / L. M. Vitkin, S. Laptiev, H. I. Khimicheva // Standartyzatsiia, sertyfikatsiia, yakist. – 2003. – No. 3. – P. 69–73. 6. Kocharian I. S. Otsinka rozmirnosti systemy pokaznykiv navchalnoi potuzhnosti vyshchoi osvity Ukrainy [Dimension evaluation of educational facilities indexes system of higher education in Ukraine] / I. S. Kocharian // Ekonomika rozvytku. – 2013. – No. 3 (67). – P. 46–50. 7. Kuchma R. M. Suchasni systemy upravlinnia yakosti vyshchoi osvity v konteksti vymoh Bolonskoho protsesu [Modern quality management systems of higher education in the context of the Bologna Process] / R. M. Kuchma // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. G. Shevchenka: Ser. Filosofiia. Politologhiia. – 2010. – No. 1, issue 94/96. – P. 87–93. 8. Balatskiy E. V.

Globalnye reytingi universitetov: praktika sostavleniya i ispolzovaniya [Global university rankings: the practice of drawing up and use] / E. V. Balatskiy, N. A. Ekimova // Kapital strany. Federalnoe internet-izdanie (setevoy resurs). – 24.07.2012. – Access mode : <http://www.kapital-rus.ru/articles/article/182904>. 9. Zahiriak M. V. *Ranzhuvannia u vyshchii osviti – natsionalnyi dosvid ta perspektivy rozvytku* [Ranking in higher education – the national experience and perspectives of development] [Electronic resource] / M. V. Zahiriak, S. A. Serhienko. – Access mode : <http://ees.kdu.edu.ua/wp-content/uploads/2013/04/83.pdf>. 10. Larionova M. V. *Metodologiya sravnitel'nogo analiza mezhdunarodnykh podkhodov k ranzhirovaniyu vysshikh uchebnykh zavedeniy* [The methodology of comparative analysis of international approaches to ranking higher educational institutions] [Electronic resource] / M. V. Larionova // Vestnik mezhdunarodnykh organizatsiy. – 2012. – No. 1. – P. 34–69. – Access mode : <http://ecsocman.hse.ru/data/2012/03/26/1269124896/3.pdf>. 11. Mykhailichenko M. V. *Reitynhuvannia yak mekhanizm otsiniuvannia yakosti osvitytel'nykh posluh* [Rating as a mechanism for evaluating the quality of educational services] / M. V. Mykhailichenko // Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova (Serii 5. Pedagogichni nauky: realii ta perspektivy). – 2011. – Issue 27. – P. 180–185. 12. Salohubova V. M. *Vyznachennia reitynhovoї otsinky vyshchoho navchal'nogo zakladu na pidstavi bahatorivnevoi systemy pokaznykiv* [Determination of rating a higher educational institution on the basis of multi-level indicators] / V. M. Salohubova // Kultura narodov Prichernomor'ya. – 2011. – No. 215. – P. 115–117. 13. Shevchenko S. O. *Ranzhuvannia vyshchyykh navchalnykh zakladiv – vplyvovyi chynnyk derzhavno-hromad'skoho upravlinnia yakistiu vyshchoї osvity* [Ranking universities – an influential factor in state and public higher education quality management] [Electronic resource] / S. O. Shevchenko. – Access mode : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/2008-3/R_2/08ssoyvo.pdf. 14. Dill D. Academic Quality, League Tables, and Public Policy: A Cross-national Analysis of University Ranking Systems / D. Dill, M. Soo // Higher Education. – 2005. – No. 49. – P. 495–533. 15. Diamond N. How Should We Rate Research Universities? / N. Diamond, H. D. Graham // Change. – 2000. – Vol. 32, July/August. – P. 20–33. 16. Salmi J. League Tables as Policy Instruments: The Political Economy of Accountability in Tertiary Education. Higher Education in the World 2007: Accreditation for Quality Assurance / J. Salmi, A. Saroyan. – Hampshire : Plagrove, 2007. – P. 79–90. 17. Berlin Principles on Ranking of Higher Education Institutions [Electronic resource] // IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence. – Access mode : http://www.ireg-observatory.org/index.php?option=com_content&task=view&id=59&Itemid=60. 18. IREG Ranking Audit. Purpose, Criteria and Procedure // IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence [Electronic resource]. – Access mode :

http://www.ireg-observatory.org/index.php?option=com_content&task=view&id=265&Itemid=206. 19. Kholiavko N. I. *Tendentsii rozvytku systemy vyshchoї osvity Ukrainy* [Trends in the development of higher education in Ukraine] [Electronic resource] / N. I. Kholiavko, M. A. Mostova, T. L. Shestakovska // Ekonomichnyi chasopys-XXI. – 2014. – No. 3 – 4 (2). – P. 23–26. – Access mode : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecc_hado_2014_3-4\(2\)_7.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecc_hado_2014_3-4(2)_7.pdf). 20. Stankevych I. V. *Typolohizatsiia system ranzhuvannia vyshchyykh navchalnykh zakladiv: svitovyi dosvid ta mizhnarodni standarty iakosti* [Typology of ranking higher educational institutions: international experience and international quality standards] / I. V. Stankevych // Rozvytok metodiv upravlinnia ta hospodariuvannia na transporti : zb. nauk. pr. – Odesa : Odeskyi natsionalnyi morskyy universytet (ONMU). – 2014. – No. 2 (47). – P. 111–142. 21. Analitichnyi zvit "Kompas-2013" [Electronic resource]. – Access mode : www.bestuniversities.com.ua. 22. Reitynhy VNZ Ukrainy [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.euroosvita.net/reyt/>. 23. Informatsiinyi osvitiinyi portal "Osvitaua". – Access mode : <http://osvita.ua/vnz/rating/25712>. 24. Yak skladaietsia konsolidovanyi reitynh vuziv [Electronic resource]. – Access mode : <http://osvita.ua/vnz/rating/25752/>.

Інформація про автора

Станкевич Ірина Володимирівна – канд. екон. наук, доцент, докторант кафедри менеджменту та маркетингу Одеської національної академії зв'язку ім. О. С. Попова (65029, Україна, м. Одеса, вул. Ковальська, 1, e-mail: arnika@ukr.net).

Информация об авторе

Станкевич Ирина Владимировна – канд. экон. наук, доцент, докторант кафедры менеджмента и маркетинга Одесской национальной академии связи им. А. С. Попова (65029, Украина, г. Одесса, ул. Кузнецкая, 1, e-mail: arnika@ukr.net).

Information about the author

I. Stankevich – PhD in Economics, Associate Professor, doctoral student of the Department of Management and Marketing of Odesa O. S. Popov National Academy of Telecommunications (1 Kovalska St., 65029, Odesa, Ukraine, e-mail: arnika@ukr.net).

Стаття надійшла до ред.
18.02.2015 р.

УДК 338.486

JEL Classification: L83

THE INFLUENCE OF A COUNTRY'S GLOBAL MARKET POSITION ON THE TOURISM INDUSTRY MACROECONOMIC INDICATORS

V. Yermachenko

The article provides the analysis of the countries' tourism development indicators in correspondence with the position of a national economy in the global market. The issues of international tourism impact on a national economy have been studied, in both the methodological aspects and practical implementation, the main challenges of the branch functioning today have been pointed out. The research goal is to find the most relevant methods and approaches to the descriptive analysis of macroeconomic data, concerning the scale of a national economy and the strategic position of the tourism industry in a state. The object of the research is the operation of national economies in the global tourism market, the subject is the elaboration of estimation techniques of a national tourism market structure with the countries having operative programmes of the branch development taken as an example. The scientific novelty consists in the elaboration of the methodical approach to cluster formation preceding the use of econometric models. The main research method is grouping on the basis of a cluster approach. It has been proved that the common cluster analysis with econometric models is not often relevant to the specific purpose, so step-by-step estimation of the indicators chosen has been suggested considering every peculiarity of a national foreign trade policy.